

НЕДОЛІКИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ РОЗГЛЯДУ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО КОРУПЦІЮ

WEAKNESSES OF THE ANTI-CORRUPTION LEGISLATION IN REGARDING THE CONSIDERATION OF REPORTS OF CORRUPTION

Стрільців О.М., к.ю.н., с.н.с.,
уповноважений з антикорупційної діяльності
Національна академія внутрішніх справ

У статті автор вказує, що не дивлячись на майже восьмирічне існування Закону України «Про запобігання корупції», прийнятого у жовтні 2014 року, на сьогодні залишається низка неврегульованих питань, які стосуються порядку отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупцію. Стверджується, що на відміну від Закону України «Про звернення громадян», положення якого у подальшому були більш детально врегульовані низкою постанов Кабінету Міністрів України та відомчими наказами, положення Закону України «Про запобігання корупції» не знайшли подальшого врегулювання аналогічними підзаконними нормативно-правовими актами.

Існуюче роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 серпня 2020 року № 7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»» фактично дублює слово в слово положення вказаного закону.

Навіть запроваджений обов'язок для спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права та інших визначених юридичних особи, розробити документ (документи), яким (якими) визначатимуться для внутрішніх та регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень внутрішні процедури і механізми прийняття та розгляду таких повідомлень, їх перевірки та належного на них реагування, – не був виконаний у повній мірі.

Як наслідок, на сьогодні залишається не врегульованим положення Закону України «Про запобігання корупції» в частині розгляду повідомлень про корупцію, а саме: порядок реєстрації та подальшого обігу повідомлень про корупцію, особливо анонімних; порядок розгляду анонімних повідомлень про корупцію; терміни та наслідки проведення службових розслідувань під час розгляду повідомлень про корупцію; порядок здійснення контролю за розглядом повідомлень про корупцію; порядок збереження та знищення результатів розгляду повідомлень про корупцію; порядок збереження анонімності викривача при надсиланні ним повідомлення про корупцію та низка інших. Автором запропоновано низку напрямів врегулювання виявлених недоліків чинного антикорупційного законодавства в частині розгляду повідомлень про корупцію.

Ключові слова: повідомлення про корупцію, викривач, запобігання корупції, службове розслідування, антикорупційне законодавство, корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

The author of the article points out that despite the almost eight-year existence of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", adopted in October 2014, there are still a number of unresolved issues related to the procedure for receiving, registering, considering and accounting for reports of corruption. It is claimed that, unlike the Law of Ukraine "On Appeals of Citizens", the provisions of which were subsequently regulated in more detail by a number of Decrees of the Cabinet of Ministers of Ukraine and departmental orders, the provisions of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" were not further regulated by similar subordinate legal acts.

The existing clarification of the National Agency for the Prevention of Corruption dated August 14, 2020 No. 7 "Regarding the peculiarities of checking reports on possible facts of corruption or corruption-related offenses, other violations of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" actually duplicates word for word the provision of the mentioned law.

Even an implemented obligation for specially authorized subjects in the field of anti-corruption, state bodies, authorities of the Autonomous Republic of Crimea, local self-government bodies, legal entities under public law and other specified legal entities to develop a document(s) that will be determined for internal and regular channels of reporting on possible facts of corruption offenses, the internal procedures and mechanisms for accepting and considering such reports, checking them and responding appropriately to them was not fully implemented.

As a result, the following provisions of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" regarding the consideration of corruption reports remain unregulated today, namely: the procedure for registration and further circulation of corruption reports, especially anonymous ones; the procedure for considering anonymous corruption reports; terms and consequences of conducting official investigations during the consideration of reports of corruption; the procedure for monitoring the consideration of corruption reports; the procedure for retention and destroying the results of consideration of corruption reports; the procedure for preserving the whistleblower's anonymity when he sends a message about corruption and a number of others issues. The author proposed a number of ways to resolve the identified shortcomings of the current anti-corruption legislation regarding the consideration of corruption reports.

Key words: reporting of corruption, whistleblower, prevention of corruption, official investigation, anti-corruption legislation, corruption offences or corruption-related offences.

Законом України від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції» [1] було запроваджено низку пріоритетів антикорупційної політики нашої держави, спрямованих на запобігання та протидії корупції. Серед них необхідно відмітити створення Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), заходи із запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, зокрема, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, запровадження правил етичної поведінки, фінансового контролю, інших механізмів запобігання і протидії корупції, захисту викривачів, запобігання корупції у діяльності юридичних осіб тощо.

Серед заходів, спрямованих на захист викривачів, слід відмітити створення внутрішніх та зовнішніх каналів повідомлень про можливі факти корупційних або

пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень вказаного вище Закону України (далі – повідомлення про корупцію) в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, юридичних особах публічного права та юридичних особах, зазначених у частині другій статті 62 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – орган (заклад, установа, організація або юридична особа), окреслено загальний порядок отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупцію, тощо.

Не дивлячись на те, що з часу прийняття Закону України «Про запобігання корупції» пройшло вже понад вісім років, на сьогодні залишається значна кількість неврегульованих питань, які стосуються порядку реєстрації повідомлень про корупцію, їх розгляду, проведення службової

перевірки під час їх розгляду та низка інших положень, які будуть розглянуті у вказаній статті.

Аналіз дослідження проблеми. Не дивлячись на те, що після прийняття Закону України «Про запобігання корупції» його різноманітні аспекти, зокрема фінансовий контроль, діяльність викривачів, інші заходи із запобігання та протидії корупції були предметом дослідження значної кількості науковців, разом з тим на сьогодні фактично залишилися поза увагою правників проблема розгляду повідомлень про корупцію. Лише окремі аспекти зазначеної тематики були предметом дослідженням В. І. Бенедика, В. Е. Гедульянова, О. О. Гейца, В. Д. Гудкова, О. П. Мусієнка, А. А. Приходька, А. Б. Фодчука та інших. Як наслідок потребують додаткового дослідження недоліки антикорупційного законодавства в частині розгляду повідомлень про корупцію, що і обумовлює актуальність вказаної статті.

Метою статті є визначення проблем, які виникають під час отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупцію, а також підготовка пропозицій щодо їх врегулювання.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося, Законом України «Про запобігання корупції» серед інших антикорупційних заходів, було запроваджено новий порядок отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупцію. Вказаний порядок суттєво відрізняється від порядку розгляду заяв та повідомлень громадян, який передбачений Законом України «Про звернення громадян» [2], зокрема – в частині термінів розгляду повідомлень/заяв, суб'єктів, які здійснюють такий розгляд, підстав для початку розгляду, наслідків розгляду (перевірки) інформації тощо. Таким чином можна констатувати, що на сьогодні існують два самостійних порядки розгляду повідомлень: перший, який стосується фактів корупції та в порядку визначеному Законом України «Про запобігання корупції»; другий – повідомлень, які визначені Законом України «Про звернення громадян» в частині права реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України [3] права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів.

Законом України від 01 червня 2021 року № 1502-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [4], вноситься зміни до статті 53¹ Закону України «Про запобігання корупції», що передбачають створення Єдиного порталу повідомлень викривачів. Проте воєнна агресія з боку російської федерації призупинила впровадження вказаного порталу. Разом з тим до моменту запровадження відповідно до Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 01 червня 2021 року № 1502-ІХ [4] до початку роботи Єдиного порталу повідомлень викривачів повідомлення про корупцію розглядаються в порядку, які діяли до прийняття цього Закону, тобто, діють на сьогоднішній час.

Таким чином на сьогодні діють положення Закону України «Про запобігання корупції» [1], роз'яснення НАЗК від 14 липня 2020 року № 7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»» [5], які фактично його дублюють, та Правила забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі [6], які лише поверхнево визначають порядок реєстрації повідомлень про корупцію. У роз'ясненнях НАЗК від 14 липня 2020 року № 7 [5] акцентувалась увага на необхідності запровадити

обов'язок для спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права та інших визначених юридичних осіб, розробити документ (документи), яким (якими) визначатимуться для внутрішніх та регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень внутрішні процедури і механізми прийняття та розгляду таких повідомлень, їх перевірки та належного на них реагування. Проте, вказане з невідомих причин виконано не було.

Для прикладу, під час реалізації положень Закону України «Про звернення громадян» [2] було прийнято значна кількість нормативно-правових актів, якими регулюється діловодство за пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями) і скаргами громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації. Наведено декілька з них: Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності» [7], Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації [8]; Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України [9]; Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України [10]; Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України [11] тощо.

Відсутність детального роз'яснення на рівні нормативно-правових актів порядку отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупції негативно впливає на стан запобігання та протидії корупції, сприяє витоку інформації про викривачів, порушенню їх прав та інтересів, створює численні корупційні ризики, які можуть призвести до неефективного розгляду повідомлень про корупцію, розкриття установчих даних викривача та членів його сім'ї, створення загрози їх життю, житлу, здоров'ю та майну, підданню з боку посадових осіб негативних заходів впливу на них.

Відсутність розроблених детальних інструкцій з питань діловодства створює наступні проблеми. Так, відповідно до діючих положень Закону України «Про запобігання корупції» анонімне повідомлення підлягає перевірці у строк не більше 15 днів від дня його отримання. Якщо у вказаний термін перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, заступник керівника юридичної особи або його заступник можуть продовжити термін розгляду повідомлення до 30 днів від дня його отримання. У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» керівник органу (закладу, установи, організації або юридичної особи) вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Разом з тим не у всіх випадках можна за 15 днів, і навіть за 30 днів, здійснити належну перевірку зазначеної у анонімному повідомленні інформації, навіть в рамках службового розслідування (перевірки). Адже в анонімному повідомленні може міститися більш конкретна інформація

про виявленні факти корупції, ніж неанонімному, і на її перевірку необхідний певний час. Крім того, на відміну від норм Закону України «Про запобігання корупції», які регламентують порядок розгляду неанонімних повідомлень, можливість здійснення службового розслідування не передбачена, що обмежує діяльність як уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, так і інших осіб, які залучаються до проведення перевірки викладеної у анонімному повідомленні інформації. Також у нормативних актах НАЗК не вказується можливість під час перевірки анонімного повідомлення здійснювати такі заходи, як:

- отримувати від працівників юридичної особи інформацію і матеріали, необхідні для проведення перевірки;

- отримувати усні та письмові пояснення від працівників юридичної особи з питань, які виникають під час проведення перевірки.

- запрошувати певних осіб (за згодою), які причетні до фактів, що стали причиною звернення до академії, й одержувати від них (за згодою) усні та письмові пояснення, інші документальні матеріали (їх копії), що стосуються перевірки інформації зазначеної в повідомленні.

- надсилання запитів до державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності з метою отримання від них відповідної інформації та матеріалів, необхідних для проведення перевірки.

Наступним недоліком необхідно визнати відсутність нормативно-правового регулювання порядку отримання письмових повідомлень про корупцію (як анонімних так і неанонімних), які надходять через офіційний веб-портал органу (закладу, установи, організації або юридичної особи), електронними засобами зв'язку та під час особистого прийому. Як наслідок, реєстрація та облік таких повідомлень здійснюється без чітких критеріїв, не конкретизовано перелік осіб, які будуть їх розглядати, не визначений порядок проходження повідомлення від їх отримувача до керівника юридичної органу (закладу, установи, організації або юридичної особи) та у подальшому до виконавця.

У додатку до роз'яснення НАЗК від 24 лютого 2021 року № 4 пропонуються Правила забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі [6]. У вказаних правилах лише окреслюються загальні вимоги, якими повинен користуватися особа, яка приймає повідомлення про корупцію, зокрема:

- 1) зберігати в таємниці інформацію про викривача, його близьких осіб чи інформацію, що може ідентифікувати особу викривача;

- 2) додержуватися правил користування конфіденційною інформацією;

- 3) користуватися повідомленнями про корупцію, іншими документами, які містять інформацію про викривача, його близьких осіб чи інформацію, що може ідентифікувати особу викривача, таким чином, аби унеможливити ознайомлення з ними інших осіб;

- 4) у разі виходу з робочого кабінету повідомлення про корупцію, інші документи, які містять інформацію про викривача, його близьких осіб чи інформацію, що може ідентифікувати особу викривача, закривати в металевому сейфі (шафі).

Проте не вказується як це зробити, щоб не допустити витоку інформації про викривача під час розгляду інформації. *Наприклад, після отримання через веб-портал від викривача інформації про корупцію, уповноважений з антикорупційної діяльності повинен її оформити у вигляді доповідної записки та передати до визначеної відповідально посадової особи відповідного підрозділу установи для реєстрації. У подальшому доповідна записка спрямо-*

вується керівнику органу (закладу, установи, організації або юридичної особи) для розгляду та прийняття рішення щодо визначення осіб (підрозділу), які будуть здійснювати перевіряти викладену в повідомленні про корупцію інформацію. Після проведення попередньої перевірки керівнику органу (закладу, установи, організації або юридичної особи) приймає рішення провести службове розслідування на підставі інформації, викладеної у доповідній записці. Але відповідно до пункту 7 Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 року № 950 [12], особа, стосовно якої проводиться службове розслідування, має право отримувати інформацію про підстави проведення такого розслідування. Такий чином, якщо у доповідній записці будуть зазначені дані викривача, вони стануть відомі особі щодо якої проводиться службове розслідування.

Також положення Закону України «Про запобігання корупції», якими встановлюються терміни проведення службового розслідування, суперечать низці інших законодавчих та нормативно-правових актів. Для прикладу, положення Закону України «Про запобігання корупції» передбачають проведення службового за повідомленням про корупцію у строк не більше 30 днів з дня завершення попередньої перевірки. Якщо у зазначений строк перевірити повідомлену інформацію неможливо, керівництвом органу (закладу, установи, організації або юридичної особи) подовжують строк перевірки або розслідування інформації до 45 днів.

В той же час, відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII [13], службове розслідування проводиться та має бути завершено не пізніше одного місяця з дня його призначення керівником. У разі потреби за вмотивованим письмовим рапортом (довідною запискою) голови дисциплінарної комісії, утвореної для проведення службового розслідування, його строк може бути продовжений наказом керівника, який призначив службове розслідування, або його прямим керівником, але не більш як на один місяць. При цьому загальний строк проведення службового розслідування не може перевищувати 60 календарних днів. У частині третій статті 85 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24 березня 1999 року № 551-XIV [14], вказується, що службове розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення командиром (начальником). У необхідних випадках цей термін може бути продовжено командиром (начальником), який призначив службове розслідування, або старшим командиром (начальником), але не більш як на один місяць. Пунктом 3 Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 року № 950 [12], строк службового розслідування не може перевищувати двох місяців.

З наведеного важко визначити, яким саме законодавчим чи нормативно-правовим актом необхідно користуватися під час визначення термінів проведення службового розслідування за повідомленням про корупцію.

Наступним недоліком Закону України «Про запобігання корупції» є невизначеність щодо результатів проведення службового розслідування. Так, вказаний Закон передбачає, що за результатами службового розслідування приймається одне з таких рішень:

– передати матеріали до органу досудового розслідування у разі встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення;

– у межах компетенції про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства, інформацію стосовно яких повідомлено, про усунення виявлених порушень, причин та умов вчинення правопорушення, спричинених ними наслідків, а також про здійснення заходів щодо відновлення прав і законних інтересів осіб та відшкодування збитків, шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок допущених порушень.

З наведеного вбачається, що результатом службового розслідування завжди є факт можливого вчинення особою правопорушення – кримінального чи дисциплінарного. Разом з тим як поступити, якщо особа могла вчинити адміністративне правопорушення, або факти, викладені у повідомленні про корупцію, не знайшли свого підтвердження, законодавство не дає відповіді. Також необхідно підкреслити, що констатація заздалегідь винності особи вже протирічить основному принципу – презумпції невинуватості.

І наостанок, Законом України від 01 червня 2021 року № 1502-IX «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [4] були внесені відповідні зміни у антикорупційне законодавство з метою запровадження Єдиного порталу повідомлень про корупцію. Разом з тим поверхневий аналіз нових положень Закону України «Про запобігання корупції» в частині розгляду повідомлень про корупцію вже створює низку неврегульованих ситуацій, які без відповідного роз'яснення НАЗК загострять правову проблематику. Цим же Законом України

вносяться зміни у порядок розгляду анонімних повідомлень про корупцію, зокрема в разі отримання таких повідомлень через внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Поряд з цим в нових доповненнях до антикорупційного законодавства не визначаються терміни та порядок розгляду анонімних повідомлень, скоріше за все він буде ідентичний з порядком розгляду неанонімних повідомлень про корупцію, але на це ще не факт.

Висновки. Окремі положення прийнятого у жовтні 2014 року Закону України «Про запобігання корупції» на сьогодні залишається неврегульованими в частині отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупцію. Існуючі роз'яснення НАЗК з даного питання не змогли до кінця роз'яснити порядок дій осіб під час розгляду повідомлень про корупцію. Як наслідок на сьогодні залишається не врегульованим наступні положення, які стосуються порядку реєстрації та подальшого обігу повідомлень про корупцію, особливо анонімних; порядку розгляду анонімних повідомлень про корупцію; визначення термінів та наслідків проведення службових розслідувань під час розгляду повідомлень про корупцію; порядку здійснення контролю за розглядом повідомлень про корупцію; порядку зберігання та знищення результатів розгляду повідомлень про корупцію; порядку збереження анонімності викривача при надсиланні ним повідомлення про корупцію та низка інших. У зв'язку з викладеним, необхідно додатково акцентувати увагу на необхідності розроблення та затвердження НАЗК порядку, яким би більш детально регулювався порядок приймання, реєстрації, розгляду, зберігання повідомлень про корупцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. С. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. С. 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів: Закон України від 01 червня 2021 р. № 1502-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 32. Ст. 259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text>.
5. Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»: роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 липня 2020 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007884-20#Text>.
6. Правила забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі: Додаток до роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 24 лютого 2021 р. № 4 «Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність». URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rozyasnennya-4-vid-24.02.21.pdf>.
7. Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності». *Офіційний вісник України*. 2018. № 23. Ст. 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text>.
8. Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348. *Урядовий кур'єр* від 29 травня 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF#Text>.
9. Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 жовтня 2004 р. № 1177. *Офіційний вісник України*. 2004. № 43. С. 93. Ст. 2853. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1361-04#Text>.
10. Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 листопада 2017 р. № 930. *Офіційний вісник України*. 2018. № 8. С. 323. Ст. 319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>.
11. Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України: затв. наказом Генерального прокурора від 06 серпня 2020 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0363905-20#Text>.
12. Порядок проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950. *Офіційний вісник України*. 2020. № 24. С. 146. Ст. 1004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2000-%D0%BF#Text>.
13. Дисциплінарний статут Національної поліції України: затв. Законом України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>.
14. Дисциплінарний статут Збройних Сил України: затв. Законом України від 24 березня 1999 р. № 551-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>.